

THELMA NYLUND

Esoteriakonferenssissa

Esoteerinen ajattelu pyritään usein pitämään visusti poissa akateemisen filosofian tontilta. Esoteria ja filosofia Suomessa -konferenssin järjestäjälle, tutkijatohtori Olli Pitkäselle, tämä ei käy. Avauspuheenvuorossaan Pitkänen totesi, että esoteria ja filosofia ovat kulkeneet rinnakkain ja ristenneet läpi länsimaisen filosofian historian, eikä esoterian vaikutusta ihmistieteiden syntyyn tule vähätellä. Esoteriaa ei siis tule jättää huomiotta akateemisessakaan tutkimuksessa. Toisaaltaan Pitkäsen mukaan ainoastaan esoteerisen ajattelutavan ja esoterian piirissä esitettyjen väitteiden täsmällinen tuntemus mahdollistaisi ulossulkemisen filosofian piiristä.

Helsingissä lokakuussa järjestetty konferenssi toi esiin yhteyksiä esoterian ja filosofian välillä sekä herätti keskustelua esoteriasta filosofian sisällä. Pitkänen hyödynsi avauspuheenvuorossaan esoterian käsitteen rajaamiseen uskontotieteilijä Antoine Faivren määritelmää. Faivre näkee esoteerisen ajattelun omanlaisena ajattelun lajinaan, jonka tunnistamisessa voi hyödyntää kuutta sille tyypillistä ominaispiirrettä. Näihin lukeutuvat vastaavuuksien etsiminen esimerkiksi ihmisen sisäisen maailman ja maailmankaikkeuden välillä sekä akateemisille tieteille epätypillinen mielikuvituksellisen ajattelun ja mediaatioiden avoin hyödyntäminen.

Faivren kuvaus esoterian kaltaisesta monitulkintaisesta käsitteestä ei Pitkäsen mukaan ole tyhjentävä, mutta erityisesti suhteessa filosofiaan silti havainnollistava. Visa Helenius (Turku) peilasi esitelmässään Lebnizin filosofiaa Faivren määritelmään esoteriasta. Leibniz muun muassa haaveili kristillisten kirkkojen jälleenyhdistymisestä ja ajatteli kaikilla uskonnoilla olevan yhtenäinen päämäärä, vaikka näiden käsitykset Jumalasta poikkesivatkin toisistaan. Ajatus eri uskontojen taustalla vaikuttavasta yhteisestä totuudesta on tyypillistä esoterialle ja samalla Faivren listaama tuntomerkki esoteeriselle ajattelulle. Helenius myös huomautti Leibnizin tunteneen laajasti kabbalaa ja hyväksyneen joitakin elementtejä alkemiasta, vaikka suhtautuikin siihen lähtökohtaisesti vähättelevästi.

Esoteriasta ei voi puhua pitkään mainitsematta Platonia ja platonisteja. Tämä osoittautui konferenssin aikana todeksi useaan otteeseen, kun keskusteluissa vilisivät Platonin lisäksi maininnat keski-, uus- ja Cambridge-platonisteista. Anssi Lindbladin (Tampere) esitelmä keskittyi käsittelemään Platonia esoteerikkona sekä keski- ja uusplatonistisen tulkintatradition esoteerisia piirteitä. Lindblad huomautti puheenvuorossaan, että – yhtenä ensimmäisistä koko filosofian käsitteen lanseeraajista – Platon kuvaa filosofiaa vihkiytymisenä mysteereihin.

Kätkeytyneisyyden teema elää vahvasti keski- ja uusplatonismissa, joille oli tyypillistä mielenkiinto Platonin

tekstien ohella erilaisten myyttien tulkintaan. Lindblad havainnollisti tätä keskiplatonisti Plutarkhoksen tulkinnalla Isiksen ja Osiriksen myytistä, jonka nähtiin heijastavan salattua viisautta: esoteerinen tieto oli piilotettu vertauskuvien ja myyttien taakse. Lindblad pohti, vaatiko esoteerisen tiedon luonne itsessään kätkeytyneisyyttä tai herättikö tämä kätkeytyneisyys jonkin toivotun vaikutuksen lukijassa.

Vaikka käsiteltävien aiheiden kirjo oli laaja, jäi esoterian ja Suomen tai suomalaisen filosofian väliset yhteydet vähäiselle huomiolle. Konferenssin viimeisessä puheenvuorossa tehtiin yksi harvoista viittauksista suomalaiseen ajatteluun, kun kirjallisuustieteen dosentti ja kirjallisuudentutkija Päivi Mehtonen tarkasteli saksalaisen filosofin ja mystikon Jacob Böhmen ajattelua sekä Böhmen teosten vastaanottoa Ruotsissa ja Suomessa. Esitelmän aiheesta on luettavissa tarkemmin toisaalla tässä lehdessä¹.

Kaksipäiväinen esitelmien ja keskustelujen sarja Helsingin Tieteiden talolla päättyi loppukeskusteluun, jossa pääpuhujien johdolla jaettiin osallistujien kesken konferenssin herättämiä ajatuksia. Keskustelua käytiin muun muassa esoterian ja filosofian käsitteiden muutoksesta ajassa: valistuksen vaikutuksesta monet ”vanhan maailman” tavat ymmärtää todellisuutta muuttuivat nykyisen tieteellis-rationaalisen maailmankuvan näkökulmasta esoteerisiksi. Tämäkin huomio tavoittaa yhden puolen esoteeriseksi kutsutusta ajattelusta, vaikka esoteria on jo määritelmällisesti kautta aikojen viitannut johonkin salattuun, kätkeytyyn ja vain pienelle vihkiytyneiden joukolle avautuvaan. Salaisuuksia on olemassa, kuten Antti Salminen konferenssin loppukaneettina totesi. Tapahtuma oli onnistunut keskustelunavaus sille, miten akateemisen filosofian tulisi näihin salaisuuksiin suhtautua.

Viite

- 1 Päivi Mehtonen, Huomioita Jacob Böhmen filosofiasta ja vaikutuksesta 1600-luvun Ruotsissa. *niin & näin* 4/2023, 39–45.